

добročесність: міфічна концепція чи дієвий концепт. 2017. URL: <https://saiup.org.ua/novyny/akademichna-dobrochesnist-mifichnakontseptsiya-chy-diyeuyj-kontsept/> 12. Рижак Л. Євроінтеграція вищої освіти України: аксіологічний вимір. Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Філософські науки. 2008. Вип. 11. С. 27–37. 13. Сопова Д. О. *Академічна чесність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу*, Київський університет імені Бориса Грінченка....дис. 2020. Київ. 228 с.

УДК 368

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Кінащук О. С.,

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Дума В. В.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука» (м. Рівне, Україна)*

Анотація. У статті розглядається питання адміністративно-правового регулювання страхової діяльності в Україні. Проведений глибокий аналіз основних показників для оцінки сучасного стану страхового ринку в Україні на основі статистичних даних. Придільно увагу існуючим науковим підходам щодо визначення поняття регулювання страхової діяльності, а також взято до уваги досвід інших країн у справах регулювання та розвитку страхової діяльності. Виявлено низку системних недоліків, прогалин, та місць для покращення, а також запропоновано кроки для виправлення загальної ситуації.

Ключові слова: страхування, адміністративно-правове регулювання, Україна, фінансовий контроль, реформи.

Abstract. The article examines the issue of administrative-legal regulation of insurance activities in Ukraine. A deep analysis of the main indicators to assess the current state of the insurance market in Ukraine is conducted based on statistical data. Attention is paid to existing scientific approaches to defining the concept of insurance regulation, as well as taking into account the experience of

other countries in regulation and development of insurance activities. A number of systemic shortcomings, gaps, and areas for improvement have been identified, and steps to address the overall situation have been proposed.

Keywords: *insurance, administrative-legal regulation, Ukraine, financial control, reforms.*

Страхова діяльність є невід'ємною складовою економічної системи країни та відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності та захисту інтересів громадян. У контексті розвитку глобальних ринкових відносин і посилення конкурентного тиску, правильне адміністративно-правове регулювання страхової діяльності стає дуже важливим завданням для уряду та страхових компаній. Україна, як і багато інших країн, стикається з численними викликами у цій сфері, такими як недостатня ефективність адміністративного контролю, неоднозначність та нестабільність законодавства, а також низький рівень довіри споживачів до страхових послуг.

Страхування – правовідносини щодо захисту страхових інтересів фізичних та юридичних осіб (страховий захист) при страхуванні ризиків, пов'язаних з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням, з володінням, користуванням і розпорядженням майном, з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі, у разі настання страхових випадків, визначених договором страхування, за рахунок коштів фондів, що формуються шляхом сплати страхувальниками страхових премій (платежів, внесків), доходів від розміщення коштів таких фондів та інших доходів страховика, отриманих згідно із законодавством [1].

Оптимально побудована система для регулювання страхової діяльності дозволяє досягнути збалансованості інтересів всіх суб'єктів страхових відносин, а також органів, що їх регулюють. Це дозволяє захистити інтереси страховиків, а також потенційно може привести до отримання певної макроекономічної вигоди.

В багатьох розвинених країнах страхова діяльність за дохідністю посідає друге місце після туризму, випереджаючи рентабельність у банківському бізнесі та промисловості. Так, загальна сума інвестицій, якими керують страхові компанії Європи, США та Японії, сягає 4 трлн. дол. США [2, с. 107]. Тому страхування є важливим механізмом залучення у економіку інвестиційних ресурсів, що може позитивно вплинути на загальний економічний розвиток у країні.

Останні наукові дослідження та публікації в області адміністративно-правового регулювання страхової діяльності в Україні зосереджуються на численних проблемах, що виникають у цій сфері. Зокрема, серед вітчизняних та іноземних науковців, які вивчали це питання, доцільно

виділити таких: В. Базилевич, Т. Біловус, А. Єрмошенко, О. Жук, В. Опарін, Т. Ротова, Л. Селіверстова, Н. Супрун, О. Вовчак, О. Філонюка та інших.

Проте, проблема є багатогранною і складною, що не дало можливості з'ясувати всі її аспекти та отримати належне наукове обґрунтування. Особливо це стосується детального аналізу сучасного страхового ринку, вивчення та потенційного запозичення зарубіжного досвіду державного регулювання страхової діяльності в Україні за сучасних умов функціонування національного страхового ринку, а також теоретико-методологічних проблем, зокрема визначення функцій страхування, підходів до класифікації страхування тощо.

Формування та розвиток системи регулювання страхової діяльності – процес складний і потребує проведення великої законотворчої роботи, яка повинна опиратися на наукові дослідження в галузі страхування і досвід розвинених держав світу, а також узгоджуватися з сучасними потребами та наявними економічними можливостями.

Мета цієї статті полягає в аналізі сучасного стану ринку страхування в Україні, а також адміністративно-правового регулювання страхової діяльності (в тому числі на прикладі досвіду інших країн) та виявленні шляхів його поліпшення з метою створення сприятливих умов для розвитку страхового ринку та забезпечення захисту прав споживачів.

З цією метою в статті ставляться наступні завдання:

1. Провести аналіз ринку страхової діяльності в Україні. Необхідно визначити основні показники розвитку страхового ринку та порівняти їх зміну протягом останніх років, щоб надати оцінку загальному його становищу.

2. Визначити основні проблеми та недоліки системи регулювання. На основі аналізу законодавства та попередніх досліджень необхідно визначити ключові проблеми, з якими стикається сучасна страхова система в Україні.

3. Проаналізувати досвід інших країн у питаннях регулювання страхової діяльності, а також вирішенні аналогічних проблем та можливості запозичення цих рішень в контексті українського ринку страхування.

4. Запропонувати конкретні заходи для поліпшення регулювання. На основі виявлених проблем і недоліків потрібно розробити пропозиції щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання страхової діяльності в Україні. Ці пропозиції мають спрямовуватися на забезпечення ефективного контролю, захисту прав споживачів та стимулювання розвитку страхового ринку.

Виконання цих завдань дозволить систематизувати проблеми та визначити шляхи подальшого розвитку страхової галузі в Україні.

Ринок страхування в Україні на сьогодні містить низку нагальних проблем, без вирішення яких неможливо досягнути суттєвого поліпшення умов, росту та розвитку можливостей для його функціонування.

Зокрема, це відсутність довіри до страховиків, низька платоспроможність користувачів страхових продуктів, низький рівень кваліфікації працівників страхових організацій, відсутність довгострокового планування у страхових компаніях, а також поганий розвиток страхового бренду в галузях маркетингу та реклами.

Одним зі способів контролю за діяльністю страхового ринку є надання звітності для наглядової статистики НБУ (див. табл. 1). Згідно з нею можна оцінити основні характеристики ринку, такі як спад чи збільшення попиту укладання договорів страхування, розмір виплат за цими договорами страхування (в тому числі, у перерахунку на один договір), а також сформовані страхові резерви, які забезпечують стабільність діяльності страхових компаній і гарантують надходження виплат згідно договорів страхування.

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Кількість укладених договорів страхування (тис. од)	201 077	196 923	120 576	131 561	88 002	94 821
Валові страхові премії, млн грн	49 367	53 001	45 175	49 708	39 661	47 015
Валові страхові премії на 1 договір страхування, грн	246	269	375	377	450	495
Валові страхові виплати, млн грн	12 863	14 338	14 853	17 958	13 001	16 867
Валові страхові виплати на 1 договір страхування	64	73	123	136	147	178
Рівень валових виплат, %	26,1	27,1	32,9	36,1	33,3	35,9
Сформовані страхові резерви, млн грн	26 875	29 558	34 192	36 555	41 000	46 781

Таблиця 1. Основні показники розвитку страхового ринку України в 2018-2023 рр.[3]

Згідно зі статистичними даними 2018-2023 років можна чітко простежити стабільне накопичення страхових резервів компаніями. Також можна помітити значне падіння кількості укладених договорів страхування в 2022-2023 роках, проте це не вплинуло на накопичення страхових резервів. Простежується збільшення страхових виплат у перерахунку на один договір страхування. В той же час, страхові премії у перерахунку на один договір страхування також зростають, хоч цей рівень і залишається низьким.

Серед основних показників розвитку страхового ринку важливим чинником є низька частка виплат страховиком. Співвідношення між

страховими виплатами і страховими преміями є індикатором «здоров'я» страхового ринку.

Серед причин низької частки виплат може бути як шахрайство з боку страховика, так і ретельна оцінка та передбачення ризиків, узятих на страхування. Наприклад, внесення у договір страхування певних виключень та нестрахових випадків, що нівелюють основні ризики за якими страхова компанія може виплачувати суттєві страхові суми, та дозволяють їй покривати лише частину зобов'язань і не ризикувати нести великі збитки через високоризикові страхові випадки.

Крім того, варто врахувати фактор сприятливих років із відсутністю кумуляції ризиків. Проте, страховик повинен передбачати і зворотню ситуацію, коли умови можуть змінитись на несприятливі та виникнуть певні кумулятивні ризики.

Тому завданням політики в галузі страхування є забезпечення механізмів формування страхових резервів страховиками на випадок виникнення кумулятивних ризиків [4, с. 46]. Також, наглядові органи повинні контролювати та виявляти шахрайство з боку страховика, своєчасно вживати заходів для запобігання цьому.

Серед проблем також є галузевий монополізм, відсутність привабливих для страховиків інвестиційних інструментів, надмірна кількість видів обов'язкового страхування, недосконалість нормативно-правової бази та державного регулювання страхового ринку.

Що стосується світової практики в цьому питанні, існує два принципових підходи до державного регулювання страхового ринку. Кожен з підходів реалізується в рамках визначеної системи права – континентальної й англо-американської.

Для континентальної моделі регулювання страхування характерне затвердження органами страхового нагляду страхових тарифів, або встановлення рамок коливання тарифів, затвердження змісту типових форм договорів страхування, перевірка виконання бізнес-планів, нагляд за поточними операціями, регулярні перевірки страхових компаній і т. п. [7, с. 55].

В той же час, основна риса англо-американської системи права полягає у тому, що в ній закон не є єдиним переважним джерелом права, поряд з ним важливу роль відіграє судовий прецедент. Закон визначає загальні умови, правові рамки економічної діяльності без детальної регламентації. Відсутність твердої регламентації страхових операцій, затвердження страхових тарифів і т. д. є основою для побудови ліберальної моделі страхування, яка в свою чергу поділяється на централізовану та децентралізовану, в залежності від єдності системи регулювання [7, с. 56].

Враховуючи, що централізована ліберальна модель страхування була прийнята за основу при створенні уніфікованої системи регулювання на

рівні Європейського Союзу, а також те, що нині європейські країни характеризуються розвинутою страховою системою і пропонують клієнтам безліч видів страхування, можна прийти до висновку що це одна з систем, досвід якої є сенс перейняти й іншим країнам.

Централізованій моделі притаманна наявність єдиного органу страхового нагляду, чітко описаних правил та нормативів, згідно яких вирішуються всі суперечки та конфлікти у розрізі страхової діяльності. Така система є зручною як для державного регулювання, так і для ведення страхової діяльності.

Підвищення ефективності державного регулювання страхової діяльності є важливим чинником для розвитку всіх сфер економічної системи держави.

Після проведення аналізу стану ринку страхування та виявлення ключових проблем адміністративно-правового регулювання страхової діяльності в Україні, були отримані наступні результати:

1. Серед основних проблем системи регулювання виокремлено недостатню ефективність адміністративного контролю, низька частка виплат страховиком, недосконалість законодавства та недостатню захищеність прав споживачів страхових послуг.

2. Запропоновано ряд заходів для удосконалення системи адміністративного регулювання страхової діяльності. Ці заходи включають в себе уточнення правових аспектів регулювання страхової діяльності, переймання досвіду регулювання страхової діяльності за прикладом централізованої моделі країн європейського союзу, а також зміцнення контролю за діяльністю страхових компаній та підвищення захисту прав споживачів.

На основі проведеного аналізу сучасного стану адміністративно-правового регулювання страхової діяльності в Україні можна зробити наступні висновки:

– Необхідно провести систематичну перевірку та аналіз діючого законодавства з метою уточнення та гармонізації норм та положень.

– Необхідно активно впроваджувати міжнародні стандарти та практики в сфері страхування для забезпечення конкурентоспроможності національного страхового ринку.

– Потрібно посилити інформаційну кампанію та розвивати загальну обізнаність споживачів, що дозволить більш точно розуміти винятки та умови в договорах страхування та надасть можливість більш справедливо оцінювати та порівнювати їх між собою з точки зору споживача.

Існуючі проблеми та виявлені шляхи їх вирішення вказують на необхідність подальших досліджень у цій області. Майбутні дослідження можуть бути спрямовані на більш глибоке вивчення конкретних аспектів

адміністративно-правового регулювання страхової справи та розробку конкретних заходів для його поліпшення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про страхування: Закон України від 18 листопада 2021 року №1909-ІХ. База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20> (дата доступу: 19.04.2024).
2. Вовчак О. Д. Стан та перспективи розвитку страхового ринку України. 2007. С. 107-115.
3. Показники діяльності страхових компаній. Наглядова статистика НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6> (дата доступу: 20.04.2024).
4. Базилевич В. Д. Страхова послуга в системі економічних відносин ринкової економіки. Банківська справа. 1999. С. 42–45.
5. Базилевич В. Д. Страховий ринок України: монографія. Київ, 1998. 374 с.
6. Ківалов С. В., Біла Л. Р. Адміністративне право України: Навчально-методичний посібник. Одеса, 2002. 312 с.
7. Дьячкова Ю. М. Страхування: навчальний посібник. 2008. 240 с